

УДК 930.85(477)

**КІЛЬКА ЗАУВАЖЕНЬ ДО СТАТТІ ТЕТЯНИ ГОШКО
В “ІСТОРИОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ В УКРАЇНІ”****О. О. Дячок****(Академія митної служби України, м. Дніпропетровськ)**

Ця невелика за обсягом стаття написана у перші дні липня 2011 р., коли я ознайомився з першою частиною статті Тетяни Гошко у поважному академічному виданні “Історіографічні дослідження в Україні”¹, як відповідь на окремі її твердження. Традиції наукової дискусії вимагають, щоб вона велася на сторінках одного видання, і я відправив свій матеріал до Інституту історії України НАН України з надією побачити його опублікованим саме у зазначеному збірнику. Однак упродовж 2012–2014 рр. цього так і не відбулося, тому я вирішив скористатися можливістю довести свій погляд до наукового загалу на сторінках іншого видання.

Кожному досліднику завжди приємно, коли інші науковці звертаються до його публікацій. Привернула увагу колег і одна з моїх статей². У рецензії білоруського автора Дмитра Краснопевцова на перший том збірника “Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського” їй присвячено один абзац³. Значно більшу зацікавленість виявила Тетяна Гошко, присвятивши майже дві сторінки своєї публікації⁴ такому ж обсягу матеріалу з моєї статті у 20 сторінок⁵. Звичайно, слід подякувати молодій авторці за популяризацію, але мушу висловити й певні зауваження, оскільки склалося враження, що Т. Гошко не досить уважно читала мою статтю, один з аспектів якої вона так завзято критикує.

У статті я зазначав: “У даному дослідженні аналізуються публікації українських істориків права, в яких їх автори так чи інакше торкалися аспектів функціонування державних і правових інститутів ВКЛ. Його предметом були обрані періодичні та неперіодичні (продовжувані) видання, що дає змогу зробити висновки про певні тенденції в даній науці, інтерес до тієї чи іншої тематики, роботу над дисертаціями тощо. Безперечно, автором статті аналізувались не всі публікації, а передусім вміщені у найавторитетніших і, відповідно, найпоширеніших юридичних виданнях”⁶. Насамперед я звернувся до таких поважних видань, як “Право України” та “Вісник Академії правових наук України”. В останньому жодної статті з теми мого дослідження не виявилось. За текстом залишився ще один нюанс – наявність (чи радше відсутність) українських періодичних і неперіодичних юридичних видань у бібліотеках Дніпропетровська у 2007 р., коли ця стаття писалася. Вони й зараз представлені не кращим чином, бо ми ж таки провінція, як визначає Т. Гошко, Львів щодо Києва. Зрештою, вона сама визнає, що “наші бібліотеки через певні фінансові проблеми недостатньо добре комплектуються сучасними виданнями, особливо регіональними, а ті, у свою чергу, рідко потрапляють в Інтернет, отже відстежити всі ці публікації вкрай важко, а часом просто неможливо”⁷.

© О. О. Дячок, 2014

¹ Гошко Т. Штрихи до сучасної української історіографії історії міст на магдебурзькому праві // Історіографічні дослідження в Україні. – К., 2011. – Вип. 21. – С. 124–165.

² Дячок О. Право Великого князівства Литовського та українських земель у його складі на сторінках українських юридичних видань (1991–2007 рр.) // *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. – К., 2009. – Т. I. – С. 176–196.

³ Краснопевцаў Д. *Ukraina Lithuanica. Студії з історії Великого князівства Литовського*. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – 224 с.: [рецензія] // *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, Беларускі гістарычны зборнік. – Беласток, 2010. – Вып. 34. – С. 178.

⁴ Гошко Т. Штрихи... – С. 129–130.

⁵ Дячок О. Право Великого князівства Литовського... – С. 185–186.

⁶ Там само. – С. 177.

⁷ Гошко Т. Штрихи... – С. 131.

У своєму ґрунтовному аналізі Т. Гошко пише: “Огляд досліджень німецького права у містах О. Дячок з невідомої причини починає з аналізу праці П. Гуралія, де розглядається волосна громада та її роль у системі самоврядування в період входження українських земель до складу ВКЛ”⁸. Й одразу виникає питання, чи то авторка свідомо перекручує відповідну частину своєї статті, чи просто не уважно читала речення, попереднє цитованому. А в ньому сказано: “Значний інтерес українські автори виявляють до розвитку самоврядування, зокрема його організації в містах, що отримали магдебурзьке право”⁹. Оскільки частина статті, яка привернула пильну увагу Т. Гошко, присвячена дослідженням з історії самоврядування, то звернення до статті П. Гуралія цілком зрозуміле і доречне. А магдебурзьке право є формою міського самоврядування, що визнає і сама Т. Гошко в авторефераті кандидатської дисертації та монографії¹⁰.

Проаналізуємо наступне речення мого палкого критика: “При цьому О. Дячок не помічає того факту, що майже в кожному номері “Вісника Львівського університету”, де опублікована стаття П. Гуралія, публікуються предметніші та значно цікавіші з огляду на проблему німецького права дослідження (М. Кобилецького, В. Кіселічника та ін.)”¹¹. Дійсно, такі праці, опубліковані до 2007 р. включно, є: вони присвячені магдебурзькому праву й органам самоврядування Львова¹², Самбора¹³, Жовкви¹⁴, Тереховлі¹⁵, Сянока¹⁶.

І хоч Тетяна Гошко адресує мені закид про брак історичної освіти, проте я не настільки необізнаний, щоб розглядати публікації про галицькі міста у статті, присвяченій дослідженням права Великого князівства Литовського та українських земель у його складі. Відтак, праці В. Кіселічника, “який, до речі, професійно займається питаннями самоврядування Львова ХІХ ст.”¹⁷, і не мали розглядатись у моїй розвідці. І лише його невелика стаття середини 1990-х рр. “Про надання українським містам у ХІV–ХVІІ ст. магдебурзького права”¹⁸, яку Т. Гошко характеризує як популяризаторську¹⁹, дещо стосується теми мого дослідження. Можна констатувати, що українським містам на магдебурзькому праві у складі ВКЛ у 1991–2007 рр. не було присвячено стільки історико-правових публікацій у вітчизняних періодичних і неперіодичних виданнях, як таким же містам у складі Корони. Зауважу, що й сама Т. Гошко таких статей не називає. Хоча можна було б вказати на публікацію

⁸ Там само. – С. 129.

⁹ Дячок О. Право Великого князівства Литовського... – С. 185.

¹⁰ Гошко Т. Д. Магдебурзьке право Центрально-Східної Європи ХІІІ–ХVІІІ ст. в українській та польській історіографії [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спеціальність 07.00.06 “Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни”. – К., 1999. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ard/1999/99gtdupi.zip> ; Гошко Т. Д. Нариси з історії магдебурзького права в Україні (ХVІ – початок ХVІІ ст.). – Львів : Афіша, 2002. – С. 8, 10, 139–181.

¹¹ Гошко Т. Штрихи... – С. 129.

¹² Кобилецький М. Надання місту Львову магдебурзького права // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2001. – Вип. 36. – С. 60–64 ; Кіселічник В. Львівське міське право: поняття, джерела, періодизація та зміст // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 102–110 ; Кіселічник В. Історія Львівського магістрату // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Вип. 42. – С. 74–81.

¹³ Кобилецький М. Самоврядування у місті Самборі за магдебурзьким правом // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2002. – Вип. 37. – С. 93–99.

¹⁴ Кобилецький М. Самоврядування у місті Жовкві за магдебурзьким правом (до 400-річчя з дня надання) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – Вип. 38. – С. 56–62.

¹⁵ Кобилецький М. Магдебурзьке право у місті Тереховлі // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 111–116.

¹⁶ Кобилецький М. Надання місту Сяноку магдебурзького права // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Вип. 42. – С. 82–89.

¹⁷ Гошко Т. Штрихи... – С. 129.

¹⁸ Кіселічник В. Про надання українським містам у ХІV–ХVІІ ст. магдебурзького права // Право України. – 1996. – № 9. – С. 83–84.

¹⁹ Гошко Т. Штрихи... – С. 129–130.

за підписом А. Павлова²⁰, до якої я у своїй праці звертався двічі²¹, однак вона, попри назву, практично нічого не містить з історії магдебурзького права в Києві. Слід звернути увагу на таке зауваження Т. Гошко: “Переглянувши репертуар авторефератів дисертацій історичного (1820 позицій) та юридичного (4000) профілю, захищених у 2000–2009 рр., я дійшла досить невтішних висновків. Здебільшого піднімається проблематика Львова і Києва або якісь загальноісторичні питання...”²² Тож, гадаю, марно ставити питання, чому я у своєму огляді наводжу так мало статей з історії магдебурзького права на українських землях у складі ВКЛ.

Перейдемо до наступного, стилістично неоковирного, пасажу Тетяни Гошко. “У цей коротенький історіографічний огляд цілком випадково потрапила компілятивна стаття Е. Горяна, яка з огляду на задекларовану проблематику й обсяг просто не могла нічого нового сказати конкретно про систему права в українських містах”²³ (підкреслення моє. – О. Д.). По-перше, компілятивні публікації також є складовою історіографічного процесу. А на компілятивний характер зазначеної статті я звертав увагу²⁴. По-друге, не виходить позбутися враження, що, звинувачуючи інших у некваліфікованості, Т. Гошко вдається до методу роботи не надто старанних студентів – посилається на публікації, з якими не працювала. Інакше, як можна пояснити, чому дослідниця Е. Горян у неї стала чоловіком, адже у журналі праворуч від назви статті великими літерами надруковано ім’я та прізвище автора: “Елла Горян”²⁵, що важко було не помітити. По-третє, Т. Гошко неухважно читала мою публікацію, зі змісту якої²⁶ можна зрозуміти, що Е. Горян – це жінка.

Далі Т. Гошко пише: “Серед великого академічного доробку М. Капраля помічено лише невеличку популярну статтю з приводу порівняння львівської та київської магдебурзької, опубліковану ще 2002 р., що, на мій погляд, просто кричущий прорахунок в історіографічному огляді (навіть якщо йдеться лише про юридичні часописи), оскільки це не дає можливості адекватно оцінити міру дослідженості проблеми”²⁷. І знову доводиться звернути увагу критика, що я не ставив перед собою завдання здійснити історіографічний огляд досліджень, тим паче історичних, про міста на магдебурзькому праві, включаючи міста Корони. А невелика стаття М. Капраля тільки тому й потрапила в поле зору, що була опублікована в юридичному виданні²⁸. І це зовсім не принижує науковий доробок шановного львівського історика.

Повернімося до браку історичної освіти в авторів аналізованих мною публікацій, який Т. Гошко трактує як закид іншим дослідникам²⁹. Це лише проста констатація факту, що не має на меті когось образити. У процесі підготовки майбутні юристи вивчають дисципліни історико-правового характеру (історія держави і права зарубіжних країн, римське приватне право, історія держави і права України, історія вчень про державу і право). Але вони не знайомляться з джерелознавством, історіографією, архівознавством. І це дається взнаки, коли дипломований юрист починає вивчати історію права. Пригадую свої бесіди з відомим фахівцем у цій царині, що відбувалися 2003 р. Сприймаючи термін “історіографія”, він ніяк не міг зрозуміти, що таке “джерелознавство”, адже історики та юристи вкла-

²⁰ Павлов А. Литовський статут та Магдебурзьке право: їх роль у розвитку торгівлі і митної справи на Київщині (XV–XVII ст.) // Право України. – 2003. – № 10. – С. 146–148.

²¹ Дячок О. Право Великого князівства Литовського... – С. 180, 186.

²² Гошко Т. Штрихи... – С. 131.

²³ Там само. – С. 129.

²⁴ Дячок О. Право Великого князівства Литовського... – С. 186.

²⁵ Горян Е. Місцеві органи влади на українських землях (з часів Київської Русі до 1861 р.) // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 9. – С. 101.

²⁶ Дячок О. Право Великого князівства Литовського... – С. 186.

²⁷ Гошко Т. Штрихи... – С. 130.

²⁸ Капраль М. Доля – спільна, труднощі – різні. Самоврядування Києва та Львова на магдебурзькому праві (кінець XV – перша половина XVII ст.): порівняльний аналіз // Людина і влада. – 2000. – № 1–2. – С. 75–77.

²⁹ Гошко Т. Штрихи... – С. 129.

дають різний зміст у поняття “джерело” (проте термінологія й методи історичного джерелознавства поступово проникають в історію права, про що свідчать як публікації методологічного характеру³⁰, так і конкретні дослідження останнього часу³¹). У тих випадках, коли юристи все ж починають працювати з архівними джерелами, виникають нові складнощі, пов’язані з браком знань і навиків з палеографії, історичної метрології тощо.

Так само можна говорити про брак юридичних, економічних знань в істориків (адже фахівців, які мають дві, а тим паче три базові освіти не так вже багато). І це закономірний результат диференціації наукових знань. Як же бути з міждисциплінарними темами? Очевидно, кожен науковець, якому доводиться досліджувати такі теми, передусім має поглиблювати свої знання із суміжних дисциплін.

У зв’язку з цим не можу не торкнутися ще одного аспекту. Наприклад, літописи є предметом наукового інтересу як істориків, так і філологів. Колись публікації останніх в історичних виданнях, і навпаки, були звичною справою. Однак ситуація змінилася із запровадженням так званих фахових видань. Тепер філологи, правознавці, економісти, які досліджують суміжні з істориками теми, публікуються у “своїх” виданнях, інакше їхні статті не будуть ураховані під час захисту кандидатської чи докторської дисертації. От і відбувається певна самоізоляція наук. Своєю публікацією я прагнув певною мірою поінформувати істориків-литуаністів про сучасний стан вітчизняних досліджень історії права ВКЛ та українських земель у його складі.

³⁰ Дамірлі М. Деякі штрихи до портрета дослідника в історико-правовій науці за умов трансформації її методології // Вісник Академії правових наук України. – 2004. – № 4 (39). – С. 61–71 ; Дячок О. О. Теоретичні аспекти джерелознавства історії держави і права // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : зб. наукових праць. – Дніпропетровськ, 2008. – № 2 (38). – С. 17–23.

³¹ Редько А. Г. Адміністративні реформи 40–60-х рр. XX століття в західних областях УРСР: історико-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спеціальність 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень”. – К., 2011. – С. 5–7.